

ve Vídni nejsou však ještě nijak zvláště špatné: i čtvrť s největším počtem přeplněných bytů (X. s 18·52 proc.) je pod průměrem vypočteným pro 25 měst statisticky vyšetřených, který činí 21·9 obyvatelstva. Daleko hůře je na př. v Praze a Liberci, kdež tvoří byty o jednom nebo dvou pokojích daleko větší procento.

Při posuzování poměrů bytových padá také na váhu způsob použití bytů: vaří-li se, pere-li se, pracuje-li se v něm. A tu v prvé řadě poutají pozornost byty bez kuchyně, jichž je velice značný počet (v Liberci na př. 57·5, v libereckých předměstích dokonce 79·2 proc., a bydlí v nich 48·7, resp. 76·2 proc. obyvatelstva). Z největší části jsou to zase byty sklepní a podkrovní, jež jsou bez kuchyně: v libereckých předměstích je 91·7 proc. sklepních a 92·3 proc. podkrovních bytů bez kuchyně. Velký je také počet bytů užívaných zároveň k účelům živnostenským. Ve Vídni r. 1890 bylo v starých okresech 13·7 a v nových 12·7 proc. bytů užívaných zároveň k provozování živnosti. Také v Praze, Liberci, v Plzni a Opavě bylo přes 10 proc. takových bytů. Jakkoli se pak jeví všeobecná tendence ubývání takových bytů, v Praze, Plzni a Brně se počet jich naopak rozmnožil! Zvláště nepříznivé poměry jsou ovšem tam, kde k účelům obytným a živnostenským zároveň užívá se velikého procenta bytů o jednom a dvou pokojích, jako je tomu v Praze a Liberci.

Jiná stinná stránka poměrů bytových zvláště ve velkých městech jsou podnájemníci a nocleháři, jimiž těžce trpí intimnost rodinného života. Ve Vídni v Rudolfsheimu 17·67 proc. obyvatelstva bydlí v cizích bytech, ve Favoritech 10·12 proc. V Praze kolísá počet noclehářů mezi 2·6 proc. (Malá Strana) a 14·6 proc. (Josefov). (Pokračování.)

Literární historie dnes a zítra.

Methodologické a historické poznámky Arne Nováka.

Stanoviti a přesně vymeziti dnes pole a úkol literární historie, vytknouti a určitě vyjádřiti veškeré prostředky a metody, jimiž domáhá se svých cílů dosud většinou jen tušených ve velkých obrysech, bude spíše údělem a možností budoucnosti než doby přítomné, za níž literární dějezpýt teprve vybavuje se z postavení dvojakého a emancipuje se z područí disciplin spřízněných a blízce příbuzných. Spor starých tradic humanistických a nového názoru přírodovědeckého odehrál se v nitru literární historie s prudkostí a přivodil řadu trapných krisí, jimiž trpíme dosud. Otřesy, jež zasáhly filologii, skvělý odkaz doby Erasmovy a Reuchlinovy, pocítila i literární historie. Prohlášena pak kulturními historiky, hlavně v opojných okamžicích největšího pohrdání dějinami politickými, za pouhé odvětví vědy jich vlastní, uvědomila si záhy, že násilné přetržení všech svazků s jazykovědou nezůstalo bez bolestných jizev i otevřených ran, jichž zánět volal po

reakci. Snazší byl smír literární historie s katastrofou, nikoliv náhlou, ale tím hlouběji zasahující, jež potkala ideologickou esthetiku, jež druhdy dávala přísné a těsné normy studiu literárně-historickému. Již dnes, přes neuspokojené námitky a pochybnosti věřících dosud Gottschallů, ten Brinkův a Bulthauptů, lze tvrdit, že pro literární dějepyt byla katastrofa ta pouhým štěstím. V osvobozujícím tom hnutí mnohovětvorném a bohatém na vzněty a ideje předcházela literární historii kritika svádějící první srážky a druhdy i celý bitevní plán koncipující, tesala i první stezky do skal nedostupných jindy dějepisu literárnímu, bortila a bořila záseky předsudků čnicích v cestě. Tím těžší a obtížnější jest rozhodnutí poměru obou, a hlasy, jež chtějí míti literární historii pouhou aplikací kritiky, příliš jsou vážny; avšak nesčetné množství speciálních případů, kladoucích přísné a přesvědčivé námitky, nedovoluje jim dáti úplně za pravdu, ba nakloňuje shodnouti se s názorem, jenž zří v kritice jednu z četných a závažných pomocných věd literární historie. Nastíniti několika rysy, načrtnouti několika obecnými liniemi emancipační zápas literární historie za vlastní neodvislost, jež pro dnešek ovšem jest sladkou aspirací a vábivou vidinou, demonstrovati na několika blízkých zjevech jeho stadia, vytušiti z některých případů výsledky celého toho úsilí a ččkami, nedokonalými arciť a primitivními, přiblížiti obraz literární historie budoucnosti, jest úkolem a tužbou, odvážnou snad příliš a sebevědomou, několika těchto poznámek a gloss.

I.

Nejstarší pokusy literárně historické odpovídají přirozeně primitivnímu stavu poznání: jako dítě, jako divoch nedovede postoupiti za předmět, nýbrž ustrne na povrchu věci, tak začáteční zabývání se knihou nese se k pouhému konstatování znaků vnějších, na první pohled do oka bijících a s představou knihy zároveň se vybavujících. Zevnějšek knihy, skizza jejího obsahu, stručná data jejího vzniku seskupují se jako hlavní obsah začátečních pokusů literárně historických. Jméno autorovo vyvolává záhy interes o ostatní jeho práci, vročení a datum obrací zájem k současným spisům spjatým vzájemně obsahem a souhrn prací téhož spisovatele brzy vede k jeho datům životopisným. Konstatování bibliografické slučuje se s údaji biografickými; systematické a pedantické stol. XVIII. uvádí vše to v soustavu a sestavuje a seskupuje z rozptýlených a roztroušených poznámek, zápisků, dat a úryvků bibliografické přehledy a katalogy a činí tak v první své polovici začátečné kroky k systematické literární historii. Pojítko, jež bylo nutno mezi číslicemi a knihopisnými údaji najíti, poskytovala historiografie politická dostupující v hřejivém výsluní osvíceného absolutismu vrchole. U nás pracovali v tom směru v zevrubných a přesných svých pracech četní členové »Učené společnosti«; vyvrcholení jejich snah a souhrn materialu jimi nastřádaného podávají literárně historické práce J. Dobrovského, jež nad všední a zkorna-

tělou schematičnost nejednou vysoko povznáší attický vtip a ironické žíhadlo kritického žáka Lessingova. Více než třicet let po Dobrovského »Geschichte der böhmischen Sprache und Litteratur« (1792) dokumentuje J. Jungmann velkou »Historií literatury české« (1825) vnitřní rozpor své generace a dvojakost vlastního životního názoru. Cíl a účel »Historie literatury české« jest romanticko-nacionální a prozrazuje národovce kultivujícího v Čechách snahy Jahnovy a romantického filologa, sledujícího intence bratří Grimmův: odhaliti totiž národu pestré a stkvělé bohatství literatury psané jazykem vlastním a duchem svérázným. Cesty však, jimiž Jungmann domáhal se svých cílů a účelů, mluví o racionalistovi a osvícenci uctívajícím Wielanda a Voltaira; ustrnul-li první díl i při skrovných a suchých úvodních charakteristikách jednotlivých údobí na bibliofilském katalogisování a shromažďování, aplikoval druhý metodu různých »Gelehrten Lexikonů,« typických věku XVIII. a favorisovaných vytrvale i Lessingem.

Kompromisní toto dílo zrodilo se až po své době; léta dvacátá jsou již dobou převratu. Rozkvět studia germanistického, značený jmény K. Lachmanna a J. Grimma, splývá s pokrokem, jakým obdaří kritikové německé romantiky studium památek literárních; kritické snahy a polemické výsledky Lessingovy a Herderovy nesou teď žeň, estheticism idealistních škol pokantovských působí účinně na literární historii. S obrazem toho vývoje setkáme se ještě, ale již teď můžeme praesumovati dojem, který nám vtiskne: metoda bibliograficko-biografická výlučně aplikovaná na literární historii se překonává a odhazuje. V díle W. Wackernagla (1848), přesného a vytrvalého učence s jasným rysem pedanterie a úzkoprsosti, nabývá metoda ta ztělesnění, a ponurá jeho »Deutsche Literaturgeschichte,« jež právem odporučována začátečníkům kvapícím příliš rychle přes studium detailů a dat k ideám obecným, překvapuje a unavuje neutěšeným oceanem knih a hořecným střídáním jmen a letopočtů. Smířiti bibliografii dusivou a odpuzující s idejemi doby, vdechnouti cifrám a údajům knihopisným život, pokusil se v působivém později, ale na poprvé nevlídném a uzavřeném svém díle literárněhistorickém A. Koberstein († 1870.)

Získali-li si tito literární historikové klidem a zevrubností, podrobností a rozmyslem obdiv učených vrstev, jež v jejich stopách sestavovaly školní učebnice a příručky mnohdy bez jediné ideje a beze všeho porozumění pro hlubší problémy literární (u nás na př. Šembera (1869) a často čítaný Tieftrunk (1885 třetí vydání), netajily se široké davy čtenářstva se zálibou, již věnovaly směsi kulturněhistorických causerií, bibliografických suchých údajů a pestrých ilustrací. Po vzoru mělké a ploché, ale čtenáři hltané a často kupované literatury Königovy, již duševní niveau i stkvělá úprava staví po bok románům Ebersovým a skvostně vázaným ročníkům Gartenlaube, píše V. Flajshans »Písemnictví české slovem i obrazem« (1897—1901). Autor, povoláním i přesvědčením filolog, akcentoval mnohonásobně a více ohnivě než přesvědčivě bibliografickou stránku svého díla zazlívaje nedostatek knihopisné zevrubnosti jiným publikacím toho druhu a sku-

tečně koncentroval zájem svůj spíše na vše, co neradi pohřešujeme v díle výlučně bibliografickém na př. na úplný nadpis a vnošení díla, než na zachycení proudů ideových a koloritu doby a národa, jehož literatura jest výrazem nejupřímnějším. Svě bibliografické poznatky spojil feuilletonistickými úvahami z dějin kulturních a politických a vycházeje tak vstříc tužbám čtenáře zradil své intence bibliografické.

Polemické i exaktně vědecké útoky činěné na bibliograficko-biografickou metodu v literární historii, jež vyložily její kusost, neúplnost a úzkoprsost, její nedokonalost a neschopnost zachytiti to, co jest duší a vlastním dechem literatury, vykazaly bibliografii místo nové, služebné ovšem a podřízené, nepodceňovatelné a nezbytné, místo vědy pomocné. Postavena v týž poměr k literární historii, v němž k historiografii politické stojí sfragistika, epigrafika, diplomatika, topografie atd; a upřeno-li Jungmannově »Historii literatury české« právo analogie s Palackého »Dějiny národu českého,« vykazáno jí obdobné místo, jaké zaujímá pomocný spis Palackého »Popis království českého.« Jest-li pro botanika systematikou se zaměstnávajícího nezbytným požadavkem zevrubný a úplný přehled všech řádů, druhů, variet a aberací téže třídy, neobejde se literární historik bez obšírného a důkladného seznamu a výčtu všech spisů téhož autora a téhož období s uvedením veškerých vydání, vzájemných změn a odchylek, seřazeného jasně a přehledně, v systému daném věcnou i ideovou příbuzností a příčinností. Seskupí-li pak vědecký bibliograf kolem autora neb údobí veškerou literárněhistorickou literaturu jedající o témže předmětu, dovede-li seřaditi ji a sestavením již oceniti a odlišiti živné zrna od plevele, dovede-li při rozsáhlosti literatury o té oné věci vytčením děl rozhodujících a principiálních naléztí přehlednost, může jeho práce skutečně činiti nárok na jméno bibliografie vědecké.

Vzor a program podobné práce dal K. Goedeke slavným svým dílem »Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung aus den Quellen,« vycházejícím dnes v druhém úplně přepracovaném a mnohonásobně rozmnoženém vydání (po smrti Goedekově r. 1887. pořádá s pomocí odborných pracovníků Ed. Goetze); účelnost a přesnost díla, získávající si jak začátečníka tak vyškoleného již pracovníka, jemuž ušetří množství času i námahy při shledávání literatury mnohdy nekonečné neb nedostupné, slučuje se tu s úplností a akribií. Aby dílo toho rázu nezastarávalo a nestávalo se neúplným, snaží se němečtí odborníci dvojím směrem. Každoroční hekatomby statí časopiseckých, disertací, školních programů, produktivních kritik, samostatných spisů, kompilačních publikací ihned se zpracují, roztrídí, stručně posuzují v speciálně bibliografickém vědeckém sborníku »Jahresberichte für neuere deutsche Literatur,« jehož jednotlivé statí odborníky sestavené mohou se pokládati za přímé pokračování Goedekova »Grundrissu,« vynikající však nad něj tím, že neregistrují pouze, nýbrž břitce a pronikavě kritisují. Jinak pracuje se v bibliografii tím způsobem, že autoři velkých monografií v úvodu neb závěru shrnují veškerou práci předchozí, netajíce se se svým vlastním stanoviskem k publikacím cizím; ovládání celého materiálu a uvedení jeho jest

téměř všeobecným požadavkem, dosti vzácným však zjevem jest, podá-li v takovém přehledu autor skutečně pragmatický obraz vývoje názorů o té oné věci; nepřemožitelná ješitnost příliš tu bránívá.

V zemi, v níž po nesmělých a nedokonalých pokusech Douchových a Urbánkových nedostatek zájmu a podpory dal zajíti bibliografickému katalogu vydávanému několik let »Spolkem knihkupeckých účetních,« a kde tudíž není ani bilance trhu literárního, nelze vůbec mluvit o bibliografické práci ve službách literární historie. Není ani listu toho druhu, nejsou síly, jež by měly odvalu a vůli vzdělávati dlouholetý ten úhor; duchaplně a zdravě drem. J. Jakubcem (Naše doba VI., 4. a 5.) projektovaná společnost pro novočeskou literaturu, jejímž neposledním úkolem měla býti starost o bibliografii, se neuskutečnila, »Skupina pro práce bibliografické při komisi v příčině pramenů k poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku při České akademii věd a umění« posud nedala jediné známky života a činnosti. Nesklamou naděje, jež kladou kruhy literární do vědeckého semináře pro novou českou literaturu, zřizovaného právě při fakultě filosofické?

II.

Teprve v periodách, kdy literární historie zhodí se dusivého a nezdravého korsetu metody bibliografické, vstupuje v těsné styky s kritikou. Požehnaná ta chvíle, bohatá idejemi a vzněty, polemikami a diskusemi, nenastupuje ve všech ústředích a periodách kulturního života v stejné době. Cesty kritiky a literární historie křížují se pravidelně, bývají však někdy paralelní. Řekové vypěstili kritiku literární, třeba že neuvedli ji v určitý a pevný systém; avšak není to historik literární, nýbrž filosof, který kritické zásady řeckého klasicismu vyslovil a objasnil. Roztroušeně shledáme u Římanů řadu bystrých a duchauplných úsudků o dílech uměleckých a ostře přibroušených aperçus o spisovatelích i jejich slohu, aniž vše to soustavně aplikováno bylo na dějiny písemnictví latinského. Druhá polovice XVIII. věku dá vznik literární kritice, k níž již v t. zv. renesančních esthetikách XVI. a XVII. ději se náběhy; ale Anglie doby té nemůže jmenovati nikoho, kdo by na dějiny knih a idejí jimi hláсанých byl užil pronikavosti Addisonovy, podobně jako Francie Boileauova, Perraultova a Diderotova upadá v diletantism, mluví-li o dějinách literárních. Klasicism německý předchází estheticko-kritický boj Lipska a Zurychu; ale, třeba že úvahy a referáty v »morálních týdenících« obou stran nejsou bez vtípu a vervy, nepokouší se nikdo povznést se nad stanovisko bibliothekáře, líčí-li vývoj písemnictví. *)

*) O vývoji kritiky literární psáno bylo častěji, nejpronikavěji snad E. Hennequinem v úvodě ku »Vědecké kritice«: pro dějiny francouzské kritiky, jejíž fase jsou tak typické pro kritiku vůbec jako fase literární historie německé pro literární historii vůbec, pěkný přehled podává N. Trepka ve stati »Literární kritika a kritikové ve Francii« (přeložena též v Literárních Listech r. 1892).

Výlučně esthetické stanovisko kritiky nemá smyslu historického, ba spíše neguje úplně vývoj historický. Typickými příklady jest francouzská kritika doby Ludvíka XIV. a v Německu Lessing. Normální vkus, jehož přestoupení se kriticky tresce, stanovený dvorem Versaillským a Akademií, jest směsicí tradic literární etikety a pravidel přejatých z Poetiky Aristotelovy. Pravidla z antiky řecké a římské recipovaná nechápou se historicky; nikomu nepřipadá, že jejich platnost jest politickým zřízením, náboženským kultem, mravním pořádkem národa řeckého a latinského, nýbrž jejich cena a závaznost staví se na stejný stupeň pravidel Euklidových. Neměří se jimi relativně, nýbrž absolutně; jsou normami nejen pro díla autorů, vzrostlých a vychovaných na jejich tradicích, nejen pro kusy ucházející se o přijetí na dvorní scenu, nýbrž pro díla všech dob a národů. Kritika ta nemůže arcí literární historii poskytnouti pražádné živné látky.

Lessing vyšel ze studia antiky a pravidla antická prohlásil platnými i pro literaturu své doby a svého národa; antické bohy zbavil sice allongí a střevíčků dvora Ludvíkova, ale přece jimi měřil umění současné; jako jeho předchůdce a odpůrce Gottsched i on nevykládal díla, nýbrž soudil je t. j. chválil a haněl. Že Lessing jest téměř úplně bez významu pro vývoj literární historie, vysvětluje se dvěma poměry: jednak polemickým rázem jeho činnosti, jednak jeho odmítavým stanoviskem ku kritice jdoucí dále za knihu. Bojovník a polemik nešetří historických řádů a neuznává historické oprávněnosti, jeho činnost úmyslně je ruší a odmítá. Privilegia, jimiž Marie Teresie mohla hájiti v sedmileté válce své právo, byla Fridrichovi Velkému k výsměchu; Lessing pohrdal historickou oprávněností a zdůvodněností těch, jež nemilosrdně zničil v »Literárních dopisech«. Jeho kruté útoky byly neoprávněny historicky, ale zdůvodněny mravně; totéž tvrdil Fridrich o bitvě u Rossbachu. Lessing bojoval s knihami, nikoliv s autory, o spisovateli, jeho poměrech, o vzniku a determinujících příčinách díla nechtěl ničeho věděti; rozhorleně v »Antikvářských dopisech« odmítá paskvilanství, klepařství, utrhačství a při tom skizzuje nevědomky biografickou metodu Sainte Beuveovu.

Skutečně marně hledáme literárního historika, jehož jméno dalo by se připnouti k Lessingovi, jeho kritická metoda nenese ovoce, jež by literární historie mohla česati. Velké národní rozpjetí ducha německého koncem minulého a počátkem našeho věku nezůstane však bez vlivu na historiografii literární: racionalism naučí ji chápati spořádanou organisaci a lahodný soulad, klasicism odvede ji na půdu antiky, revoluce odhalí zkrvavené tělo vášně a odboje, pokantovská filosofie idealistická přináší vysoká hlediska esthetická a mravní, války za svobodu vzmuží k projevům uvědomění národního, romantika otevře přístup k problémům zázračného a nepochopitelného. Nový, bohatý obsah ideový vyplní i díla literárně historická a vyspělost formální stane se i jejich údělem. Reakcionář W. Menzel předejde svou věle a paradoxně psanou »Die deutsche Literatur« plamenného poetika a soudce své doby G. Gervina. Velkolepé své dílo (1835) nazývá »Geschichte der deutschen Dichtung«; nejsou to dějiny něme-

ckého umění slovesného, nýbrž národních idejí lidu německého. Smysl pro historický vývoj není nejsilnější stránkou Gervinova díla, i on odsuzuje a chválí, a klasicism Lessingův a Goethův jest mu přísnou normou. Studuje více myšlenkovou povahu děl než uměleckou techniku, a v čele literatury nejdou básníci a umělci, nýbrž myšlenkoví zápasníci a bojovníci. Třeba že jeho hlediska dnes jsou opuštěna, třeba že poslední slovo o tom onom zjevu literárním nehledá dnes nikdo u Gervina, nýbrž u Scherera, vracejí se i nyní historikové k jeho britkým úsudkům a rozvádějí uchvacující paralely, v nichž publicistický duch jeho si liboval.

Je-li dílo Gervinovo činem rozeného literárního historika, jenž v době velkých idejí neubrání se býti jich příliš výmluvným zastancem, jest slabý jeho odlesk K. Sabinou »Dějepis literatury československé staré a střední doby« (1866) diletantskou prací kompilujícího publicisty, jež náhodou těsné poměry národní přivedly na dráhu literárně historickou aniž mu daly možnost průpravy a erudice. Dobrodružnost a povrchnost Sabinova neutajila se ani v tomto nesouměrném spisu, jímž vane ostrý vzduch příznačný roku 1848, jehož Sabina byl nejdokonalejším ztělesněním.

Zvítězil a prorazil-li Lessing naprostým nedostatkem šetrnosti a smířlivosti k historickému, tkví-li jeho význam a síla hlavně v tom, že vývoj literární příliš až násilně rychle poháněl ku předu, vykonal-li nejblahodárnější čin negativní kritikou, jest Herder v tom jako vůbec ve všem jeho antipodem. Zdrželivý chlad a odměřená úcta, již chovali k sobě, vysvětluje duševní jich poměr. Klasicism učí se arcit od obou a k nepoznání nerozlučně seskupuje součástky z myšlenkového díla jich vzaté v celku novém a překvapujícím, takže dává zjev ten i podnět k pochybnostem o zásadném rozdílu obou, neprávem, neboť tu odehrává se proces dějinný zachycený Heglem: z these a inthese vzniká nová a rázovitá synthese. Rozdíl plemenný a původový, rozdíl výchovných poměrů dal by příležitost k poučným a poučným paralelám, jejíž konečné výsledky a závěry dlužno napověděti i tam, kde není místa pro její rozvedení. Lessingem vyvrcholuje a zavírá se stará perioda kulturní: osvíceného nacionalismu, Herder zahajuje novou: národního romantismu. Lessing vytrhl s plným heroismem svého mužného charakteru vysoký a slavný vzor duchovního snažení v klasické antice, již pomáhal očisťovati od pozdních a rušivých přídavků a přílepků. Herder ukázal k cestám, jimiž nutno k němu spěti. Lessing žil a umíral pro ideal antický, Herder pracoval pro kulturu národní. Vyšetřiv a bystře pochopiv nejjemnější vztahy a útky této, nepřestával akcentovati, že jen souhlasem podmínek, tkvějících v mravních, náboženských, národnostních poměrech, může vzniknouti skutečný kulturní život umělecký a neúnavně ukazoval k historickým analogiím. Po stopě filosofa Montesquieu a theologa Lowthe došel již r. 1769 k určitému a pevnému závěru, že literatura a umění vůbec těsně vyrůstají a determinovány jsou socialními, přírodními a mravními poměry národa, který je produkoval. Dílo umělecké jest již jemu znakem psysochologie národní. Bibli neměří jako Semler, Michaelis,

a konečně i Lessing a Reimarus pravidly abstrahovanými rationalistickou spekulací, nýbrž vykládá ji z ducha lidu hebrejského, z půdy Palestiny a národního zřízení Židovstva. Poesie národní nenormalisuje pravidly Poetiky Aristotelovy, ale opět hledá kořeny její v terraině, z něhož klíčí, v názorech a obyčejích lidu, který ji stvořil. Vezmete-li, tvrdí, Laponci jeho mech a jeho soba, jeho věčný chlad a led, přestane pěti své originelní písně, právě jako Španěl zapomene a odnaučí se svým romancím, vytrhnete-li jej z údolí řek obrostlých oranži a mandlovníky. Pokud odhady Herderovy dotýkaly se poesie národní, působily hluboce a rozhodně, shrnouti však je jako nový ideový podklad literární historie, nebylo jemu dopřáno. Francie koncipovala ze skizz Herderem načrtaných úplný plán nové theorie literárně historické, krajané Herderovi nerozvinuli předpokladů svého filosofa, neaplikovali jich na dějiny písemnictví a postoupili k metodě exaktní, sociologicko-přírodovědecké, v literární historii teprve tehdy, když promluvíli Francouzi své slovo. (Pokračování.)

J. Meier-Gräfe: Příspěvky k moderní estheticé.

Přeložil Stanislav K. Neumann.

(Pokračování.)

PŘEDSTAVITELE UMĚNÍ JINDY A DNES.

Naše umělecká kultura musela upadnouti, jakmile veškera umělecká síla vrhla se na speciální obor, obraz a sochařství. Tato skutečnost neumenší je poznáním, že tento vývoj byl dílem slávyplných dějin, které již v nejzářivějších fásích novější kultury počaly. Při tom nelze popřít, že nejslavnější epochy lidstva došly svého významu bez všemohoucnosti obrazů. Řekům nelze přece vytýkati nedostatek pudu k umělecké činnosti. Národ, jenž se v naší době uměleckým svým významem snad jediný měřiti může se Řeky, Japonci měli ovšem obrazy, ale měli je jako Řekové, měli své sochařství a svou výzdobu nástěnnou; tyto nebyly všem vysokostojícím národům konečným cílem v jejich umělecké ctižádosti, nýbrž jedním z mnoha výronů jejich bohaté kultury. Zcela jistě jsou tato díla tím nejdůležitějším z jejich umění, co dnes od nich máme, daleko není tím jediným; korunují celek, jenž ve všech svých částech jest druhem jejich druhu. Pro kulturní stupeň své doby znamenají proto nekonečně méně než dnes díla podobného významu pro uměleckou potenci naší doby. Z řeckých dějin lze podobné lidi, jako byl Phydias, vyškrtnouti, aniž se změní obraz řecké kultury. Co však zbude, vezme-li se naší době několik tuctů jmen anebo, kdyby nešťastná náhoda zničila všecky brazy? Co zaslouží si u nás esthetického povšimnutí, nehledíme-li docela abstraktnímu umění? Tato ideální souvislost všech uměleckých děl s celkem působila, že umění patřilo lidu, že bylo pochopeno a milováno.

Literární historie dnes a zítra.

Methodologické a historické poznámky Arne Nováka. (Pokrač.)

Elementa, z nichž Sainte-Beuve a Taine vybudovali stavbu nové literární historie, lze rozptýleně a nesouvisle shledati v názorech filosofů XVIII. věku, ale romantika francouzská teprve se pokouší uceliti je a seskupiti. Madame de Staël tušila a vyslovila totéž, co jest obsahem četných úvah a statí Herderových a měla dosti iniciativy, aby pobízela k aplikaci těch zásad na studium dějin vývoje uměleckého. Učený a přísný Villemain líčil díla literární v rámci doby, jež je zrodila a s knihou spojoval, nepřesně třeba někdy a nahodile, biografické a charakteristické znaky jejího spisovatele. V soustavu biografickou, pevně vymezenou a určitě článkovanou, uvedl různé odhady a úsudky ty Sainte-Beuve; vysloviv požadavek biografického reporterství postoupil od knihy k spisovateli, a proměnil písemnictví v soustavu nikoliv knih, nýbrž charakterů uměleckých. Vůdčího místa, jež přisuzují mu dějiny kritiky, nepřihlíží mu historie vývoje dějin literárních; ocení však poctivě a plně jeho nepopěrnou zásluhu o povznesení techniky podobizny literární. Podobizna jeho jest bohatá a vřelá, šťavnatá a barevná; odvrací se od studia jednoho převládajícího rysu ku zkoumání celého komplexu bytosti umělecké, a třeba že dociluje svých účinnů prostředkem málo exaktním, rysy anekdotickými a dokumenty sebranými nejen v korespondenci, nýbrž i šatně, nejen v dennících, nýbrž i v banálních okamžicích procházky a večeradla, nelze jí podceňovati. Literární historik užije té metody, a to mnohdy se štěstím a úspěchem nikoliv prostředním, jedná-li se o portretování osobnosti jediné, ale shledá ihned její kusost a troskovitost, má-li jí stačiti na vylíčení literatury celého údobí neb celého národa. Jest klamno viděti v písemnictví souhrn několika vynikajících a rázovitých osobností právě jako omylem jest, redukuje-li se veškeren život literární na snažení abstraktních hromad a davů, ať slují již rača, národ či jednotlivý stav.

Opustila-li dnes literární historie až na několik výjimek, a mezi nimi uzříme i G. Brandesa, Sainte-Beuvea, sluší to vpočítati na účet muže, jehož byl autor »Pondělků« Janem Předchůdcem. Dráha, jež leží mezi jménem Sainte-Beuvea a Tainea, jest daleko větší než ta, jejíž meze znamenají paní de Staël a Sainte-Beuve. Byl-li Sainte Beuve spíše denní kritik, zrazený básník a kousavý a duchaplný causeur, jest H. Taine filosof literární historie. Exaktnost a půvab, signifikující každý jeho řádek, ať jedná již o Dickensovi či cestě do Španěl, o Napoleonovi či rozmaru Pařížanky, Tintorettovi či Titu Liviovi, uzpůsobily tohoto filosofa, aby se stal klasikem historie literární. Vyšed od exaktních věd přírodopisných a sociologických nerozpakoval se Lamarcka a Darwina přenesti i do historie literatur a vytknouti v ní zákony vzájemné odvislosti. Jeho dílo ničí veškeru dosavadní nahodilost a anekdotičnost, pracuje exaktně a psychologicky. Za krokem Sainte-Beuvea od díla k autorovi činí Taine krok nový

od autora k společnosti, jež jej zrodila a v rače, milieu, momentu vidí trojnásobnou formuli pro odvislost jednotlivce od ústředí, z něhož vyšel. Literatura podává, dle hrdých a krásných slov »Anglické literatury« psychologii jednoho národa. Po jásavém přijetí tohoto stanoviska, jež zkoumání knih dává nový úplně vědecký podklad a ranou smrtící omračuje dřívější kritický estheticism, poznala kritika, že vlastně Taine ji substituuje historií literární, a nesnažila se šetřit norem Tainem stanovených v referátech o divadlech, galeriích, koncertech a nových knihách, jež jsou jednou z hybných pák denní žurnalistiky. Literární historie však našla tu nový živný a bohatý program a zmocnila se ho s radostnou otevřeností. Tainovy požadavky dávají literární historii jednotnou basi, na níž lze vybudovati dějiny písemnictví všech dob i národů, přinášejí pevné pojítka, jehož nedostatkem zničila sebe samu metoda bibliografická, jehož nemohlo podati ani estetické cenění děl literárních ani Sainte-Beuvovo portrétní umění. Úskalí, jež nesla Tainova metoda s sebou, odkryto později a akcentováno druhy příliš silně, uvědomění si ho nepodkopává ještě významu Tainova pro literární historiografii.

Štěstí proniknouti v široké davy inteligence, jehož nedostalo se ani Tainovým »Dějínám anglické literatury,« v nichž ovšem metoda mistrova není důsledně realizována, ani jeho skvělým monografiím »Titus Livius« a »La Fontaine,« potkalo v svrchované míře téměř vše, co vyšlo z pera G. Brandesova. Dánský pozitivista mnohonásobně prohlašuje se za žáka Tainova, ale jeho »Hlavní proudy literatury XIX. stol.« (1872) prozrazují spíše metodu Sainte-Beuvovu a rozlamují se v spoustě anekdot. Nechceme býti nevděčni k autoru, jehož knihy nám v třinácti létech otvíraly nové obzory a uváděly nás v samé proudění idejí evropských, ale nemáme příčiny tajiti si, že interesantně a barvitě psané jeho causerie málo kdy udeřují na samé dno věci a nedbajíce odborných studií podávají rysy mnohdy matné a neurčité. Brandesovy essaye připadají spíše jako britké a výmíuvné conférence před obecnstvem málo informovaným než studie literárně historické spoléhající na těžké a bohaté práci odborné.

Zmocnila-li se metody a poznatků Tainových kritika psychologická v osobě Bourgetově a polemická literární publicistika ve vášnivě postavě E. Zoly, přišel ve W. Schererovi filolog a učenec, aby z bohatství Tainem nashromážděného těžil a je zužitkoval. Neunavně činný, o vše se interesující a všechápající muž, jehož hluboký kulturní význam nejlépe snad zachytil R. M. Meyer v krásném svém ocenění v »Deutsche Literatur des XIX. Jahrhunderts« rozpoltěn jest jako mnohý z moderních germanistů mezi linguistiku a literární historii. Staví-li někteří jeho pronikavé dílo »Zur Geschichte der deutschen Sprache« po bok Grimmově Gramatice, jest jeho »Geschichte der deutschen Literatur« (1880) nebezpečný sok díla Gervinova. Positivistické a empirické své stanovisko literárně historické a estetické obhájl a vložil přesvědčivě a rozhledně v předběžné své »Poetice«, jež však byla publikována až po předčasné smrti svého autora († 1886). Úhrnem přistupuje Scherer k názorům Tainovým a jejich aplikací lze nazvati

i jeho krásné přehledné dějiny německé literatury až po smrt Goethov: tu jakoby stranou odhozen byl veškeren učený aparát, v jehož ovládní byl Scherer mistrem, jakoby bibliografický a biografický material proměněn byl v surovinu, jíž umělec používá k provedení svých idejí. Kus umělecké techniky lpí na každé straně Schererovy literatury, a artistické povaze knihy obětoval snad Scherer exaktnost metody Tainovské; radostný souhlas čtenáře, s nímž se Scherer rád, chvílemi příliš rád baví, nevyvází však, dle domnění našeho alespoň, odmítavé stanovisko exaktní historie k nahodilému a rozmarnému střídání period mužských a ženských.

Nebylo-li posud možno v německé literární historiografii postoupiti dále než stojí W. Scherer, je-li on prozatím posledním slovem, dlužno vděčiti za to i jeho předchůdcům a učitelům, jichž stopy jsou v »Geschichte der deutschen Literatur« jasny a patrný. Gervinovy úsudky přejímal Scherer nejednou a Juliana Schmidta »Geschichte der deutschen Nationalliteratur seit Lessings Tode« (1865) kypící mužným životem a přetéající bohatými aperçus, nesmí býti zapominána tam, kde chvála Scherera nezná mezí. Občanské a politické idealy měli tito všickni; H. Hettner jest proti nim zbožný ctitel a jemný znatel kultur uměleckých. Povoláním spoután s uměleckými poklady toužil a snil jemnoduchý Hettner, jenž dovedl však mužně vystoupiti, jednalo-li se o potření idealistické esthetiky, o jednotné kultuře, jež by v synthese objímala veškerá umění i filosofii, a třeba že duch eminentně moderní — dramaturgické jeho zásady přijal a realizoval Ibsen — líčí s podrobnou znalostí, pronikavou intnicí a subtilním uměním stilistickým harmonický věk XVIII. v Anglii, Francii a Německu. Literatura jest vlastním předmětem jeho „Literaturgeschichte des XVIII. Jahrhunderts« (1855—1870), ale dějiny umění a filosofie slučují se tu organicky s dějinami písemnictví: pragmatické stanovisko slučuje úvahy ty v celek úměrný, aniž se dogmatické předpoklady snaží korigovati a odsuzovati vývojový proud.

Více než významné motto s ostrím proti bibliografické methodě, jež se čte v úvodních slovech II. dílu, vzal z Hettnera též J. Vlček, jehož »Dějiny české literatury« (1892—1901) representují jediny u nás pozitivní methodu literárně historickou. Vlček vychází z Taine-a a snaží se vyložiti jedno každé dílo literární dobou, poměry a prostředím jeho vzniku, třeba že vyhýbá se užití hypotese o rače, jejíž oprávněnost přes affirmace Taineovy má daleko k svému rozhodnutí. Podal-li první díl Vlčkových »Dějin české literatury« půvabný přehled českého písemnictví až po dobu t. zv. zlatého věku a zasadil-li mistrně řadu autorů v rámeček českého hnutí reformačního, tkví význam dosud vyšlých částí širě založeného druhého dílu v přesném a vědeckém důkaze, že nelze mluvit ani o vyměření literatury po válce třicetileté a že kulturní klesnutí naše jest pouhou částí úpadku kultury středo evropské v 17. stol.*)

*) Báchorku o duševním úplném ochrnutí národním a s tím souvisejícím »zázraku« vzkříšení národního pokusil se nešťastně a bez cenných důkazů proti J. Vlčkovi hájiti V. Vondrák (Jagičův Archiv 1900.)

Nepopěrně bohaté ovoce, jež metoda Tainova v literární historiografii přinesla, dává svědectví o její životní síle a schopnosti býti s úspěchem realizovánu; praktické její výsledky opravňují k závěrům o ceně její theoretické. Námitky zdvižené čirými theoretiky neměly by přesvědčivosti, kdyby nebyly provázeny souhlasem odborníků užívajících metody té v praxi. Čím vřeleji uvítali exaktní literární historikové metodu tu, tím jejich námitky nabývají závažnější a více rozhodující ceny. Odpor nesoucí se proti theorii Tainově běže se tím směrem, jako nesouhlas historiků s methodou Buckleovou. Vyčítali-li historikové ať kulturní ať političtí, a jistě právem, Buckleovi, že dějiny činí dílem mas a zástupů a zapomíná na činitele nejdůležitější, na jednotlivce totiž, na silné individuality, jež činně v dějiny zasahují, zdvižena byla analogicky námitka proti Tainovým vývodům, že literatura a umění vůbec jest výtvozem národů a rač determinovaných slepě a temně podmínkami přírodními a společenskými, že umělec-básník jest bez spontanity, že dílo jeho jest bez samostatné síly, že jest pouhým nástrojem a produktem daných poměrů. Taine skutečně neměl dosti smyslu pro heroické poslání a jednání umělců a tvůrčích duchů, a při veškerém jemnocitu širokého a vzácného svého ducha cenil na díle teprve v druhé řadě to, co čím se jeví samostatným, samoučelným výtvozem. Ty stránky na díle literárním a uměleckém nejsou nejcharakterističtější, jež činí je znakem a značkou, právě jako na člověku nevystupují nejvíc v popředí rysy, jež jej spínají s okolím a společností.

Samoučelnost díla uměleckého, aktivní poslání básníkovo, jeho moc nad prostředím a společností, heroický rys jeho povolání jsou hesla, jež přinesl E. Hennequin ve své »Vědecké kritice« (1888). Dílo u nás známé a často kritisované a diskutované, jest nejšťastnější tam, kde poráží dedukce Tainovy a ukazuje na přílišnou schematičnost jeho sociologických závěrů. Úplné pravdy jest na jeho straně právě tak málo jako u Carlylea, jenž analogickými důvody potíral Buckleův názor dějinný. Esthopsychologie v celku přijmouti se nedá a nejsamostatnější její tvrzení, že literatura »vyjadřuje národ, ne že národ ji produkoval, nýbrž že ji přijal a jí se obdivoval, zalíbil se v ní a poznal se v ní«, nemá daleko k duchaplnému paradoxu. Závěr ten jest pro literární historii skorem bezcenný, a nebyl přirozeně učiněn ani pokus, k jeho praktickému využití. Obdivuje-li se literární historik delikatnosti, jakou studuje Hennequis styl a vůbec formu díla, shledává-li tu filolog uspokojení a vyplnění požadavků svých příliš dlouho ignorovaných, přijímá-li zpytatel literární negativní výroky Hennequinovy za své, neplyne z toho, že by se smířoval s plánem, jež hluboký a učený autor literárnímu zkoumání vytkl a že by se pokoušel sestavovati i z monografií, k nimž Hennequin dává nejen návod, nýbrž pevnou síť, dějiny literatury. Hennequin pohřešuje jednotného pojítka, v němž spočívala síla metody Tainovy, on vrací se k monografickému studiu, jež prováděl Sainte-Beuve, byť studium to předem povznesl k vzácné subtilitě. Realisoval-li Hennequin svou metodu v »Spisovatelích ve Francii zdomácnělých,« stalo se to

v díle, jemuž neupřel nikdo vysokou hodnotu kritickou, jež však nároku na jméno literárně historické pragmatické práce nečiní, a měl-li by i žák a přívrženec Hennequinův jeho erudici, jeho umělecký vzlet a vědeckou hloubku, nepostoupí od monografií dále než ke skupinám.

Cesty kritiky a literární historie se v Taineovi sešly, a paralelně postupovaly až ku Hennequinovi, tu se znovu rozejdou a rozbíhají. Novým pevným zdivem vyplniti mezery, jež v systému literárně historickém dle plánů Tainových zbudovaném, negativní kritikou Hennequinovou povstaly, z trosek pobořeného vystaviti novou budovu, jest problém literární historie dnes. Pokusy, jež koná a konati musí, jsou rázu synthetického a nikoliv jednou dlužno učiniti krok zdánlivě kompromisní. Sledovati rodící se novou literární historii, stopovati pokusy souladné a smiřující, chceme v kapitole závěrečné.

(Pokračování.)

Bytové poměry v rakouských městech.

Referuje Frant. Tomášek.

(Dokončení.)

Vedlejších místností (předsíní, prádeln a j.) se z pravidla nedostává. Hygienicky důležité jsou poměry záchodové. Philippovich při svém vlastním vyšetřování našel sklepní záchod užívaný 24 a v prvním poschodí dokonce 40 lidmi! Známkou dobrých poměrů bytových je konečně také stálost bydlení, již lze posoudit z počtu výpovědí a z délky výpovědních lhůt. Ve Vídni v zámožných okresech mají převahu výpovědi čtvrtletní (v okrese I. dokonce půlletní) nad 14denními nebo ještě kratšími, v okresích dělnických je opak. V chudobných čtvrtích se jeví větší stěhovavost: tak v X. okrese na 24.778 bytů připadlo do roka 10.277 výpovědí, což se rovná bezmála vypovězení polovičky bytů.

Co dosud bylo uvedeno, jsou nedostatky, jež se dají zjistit ze statistických dat, třebaš také dost nedostatečných. Ale při očitém ohledání bytů najde pozorovatel ještě mnoho, co se namnoze ani statisticky zachytit nedá: nedostatečná osvětlení místností, vlhkost, špatné větrání, schátralost, nedostatečná kanalisace, nečistota, špína, neosvětlená schodiště, nedostatek vedlejších místností, lomoz, nepokoj, neklid a nedostatek bezpečí, takže »neřest a chudoba, nemoci a zločiny jsou v takových bytech opravdu domovem«.

V dalších úvahách zabývá se Philippovich zkoumáním cen pozemků a výše nájemného, jmenovitě ve Vídni. Ceny pozemků s dvojí stránky podrobil šetření, jednak dle místního položení pozemků, jednak dle historického vývoje cen v různých dobách. V prvním shledal, že ceny pozemků v jednotlivých okresech stoupají, čím více se blížíme

ního našeho zanedbávání zájmů hospodářských. Hořejší křiklavá čísla jsou pro nás hlasitým mementem, kde jest nám hledati jeden z hlavních kořenů našeho zla a kde třeba nasaditi všecky páky, aby všecky ty kořeny byly co nejdokonaleji vyrvány. (Pokračování.)

Literární historie dnes a zítra.

Methodologické a historické poznámky Arne Nováka. (Dokonč.)

III

Problém literární historie dnes po prudké kritice metody Tainovy, dotud jediné poskytnuvší pevný plán práci literárně-historiografické, jest: vystihnouti obraz národa a doby produkovaných písemnictví rysy jednotnými, aniž by mizel a na zmar přicházel význam jednotlivců literaturu tvořících. Dotud vystupovalo buď jedno neb druhé, synthesisa obého jest úkolem zítřka. Jednotné pokusy smiřující až dodnes trpěly nahodilostí a vyumělkovaností. Dělení na periody mužské a ženské, jímž překvapil jinak exaktní Scherer, zdá se býti právě tak rozmarem velkého učence jako tříštění století na jednotlivá živná a umělecky bohatá neb opět mrtvá, neplodná desetiletí, jež učinil methodickým podkladem své »Deutsche Literatur des XIX. Jahrhunderts« (1900) berlínský profesor R. M. Meyer. Nezavřené dosud účty literatury století, jehož proudy duševní příliš rozmanité a heterogenní nedají se přehlednouti dodnes se stanoviska jediného; nedostatek monografií odborných, nezměřené a nespočtené vlivy cizích literatur, nehotové a nepevné fysiognomie tvůrčích hlav: vše to nutí nepředpojatého pozorovatele zaujati jiné měřítko k skvělému dílu Meyerovu než ku knize, jež majíc možnost opřít se o předběžnou práci a vzdálena jsouc otázek dne, líčí dobu uzavřenou a dávno minulou. Uměl-li však R. M. Meyer oslňujícím slohem vybroušeným do sta facet a břitkou duchaplností a pronikavostí spojití řadu zářivých causerií a výstižných a výtečně informujících monografií v celek, jenž podává odlesk hořejšího a překypujícího života století právě končícího, nezdařilo se jeho methodě, která dovede jedno decennium přeplnití hlavami a osobnostmi prvního řádu, ať již patří umělcům či filosofům či učencům, aby následující nevykazovalo než sbírku slabých epigonů a nemohoucích diletantů, uvésti do spousty jmen a děl XIX. st. v Německu jakoukoliv soustavu. Tato methodická bezradnost charakterisuje snad literární historii německou fin de siècle neméně než brilantní svižnost a strhující duchaplnost, naučená arcif od causerů a essayistů francouzských a vítězně emancipující se od nesnesitelně bezduchého a slaměného způsobu psaní, jakým diletant v belletrii i literární historii R. Gottschall v »Deutsche Nationalliteratur des XIX. Jahrhunderts« pokusil se o přehled písemnictví našeho století v Německu a jaký podnes jako kuriosita a výhradné právo profesorského stavu má své oddané ctitele.

Pojítka méně nahodilé a vědecky přípustnější poskytují jednotlivé velké osobnosti, kol nichž kupí se a hromadí jako kolem ohniska veškeré snahy národní té oné doby. Těžko bylo by lze upřítí veškeru oprávněnost historiku, jenž by postavu Lutherovu učinil osou veškerého života kulturního a literárního národa německého ve věku 16.; kdo by dovedl kolem uchvacujícího zjevu toho nahromaditi literaturu vrstev lidových a učeneckých, snahy náboženské i vědecké, slovesné i politické. Tím by bylo právě učiněno tak zadost požadavku, jež klade Carlyle na dějepis a jež aplikoval Hennequin i na dějepis literární a nebylo by zapomenuto ani sociálního momentu ve vývoji historickém. Po stkvělém vzoru podobné práce, jež arcif bez allur vědeckých a odbornických postavil Goethe ve »Wahrheit und Dichtung« následovalo několik pokusů o velkou vědeckou monografii, jež by zachycovala nejen veškeré snažení líčené individuality literární, nýbrž i celý souhrn znaků národní síly tvůrčí bytostí onou se projevivší. Od Danzelovy slibné práce »Lessings Leben und Werke« (1849), jejíž ucelení a vnitřní vytržení přerušil trudný konec mladistvého autora a od kovového pomníku německého humanismu »Ulrich von Hutten« (1858), jež s kritickou břitkostí a filosofickou hloubkou vystavěl dnes příliš podceňovaný D. Strauss, dospěla vědecká monografie německá až k Justiho »Winckelmannovi« (1866), v němž vytvořen vedle nezapomenutelného portretu »římského antikváře« i sytý a uchvacující obraz novohumanistické renaissance věku 18. Přes R. Haymova »Herdera« (1880) postoupeno až ku »G. E. Lessingovi«, jež ve všech slavných bitvách za nový názor a v celém hrdinství životním i vědeckém, v massivním rámci 18. věku čtvrtstoletí po bědném Danzelovi s oslepující plastikou vylíčil přední ze žijících germanistů E. Schmidt: Goethe, Schiller a Luther čekají dosud na podobné grandiosní pojetí a spracování.

Umění vědecké monografie v rámci biografickém u Němců vyvíjí se v prudce stoupající linii, neposlední zásluha o to náleží obrovitému dílu »Allgemeine deutsche Biographie«, jež vycházejíc po pětadvacet let přineslo v 45 velkých svazcích (redakcí R. sv. pána z Liliencronů) více než 28.000 životopisů osobností, jež v kulturní rozvoj Německa zasáhly. Ne všichni spolupracovníci dovedli stvořiti v každé biografii dílko umělecké, ne všickni chápali, že většina umělců a myslitelů stvořila nejtýpčtější a nejrazovitější výtvar ve vlastním životě a intuice, již jest potřeba k vycitění »umění žiti« nebyla údělem všech; ale »Allgemeine Deutsche Biographie« náleží přece zásluha za velký kus pokroku, nemění než rozvoji vědy jednající speciálně o Goethovi, z níž monografické studium vůbec se učí a nové podněty hledá. *)

V omezené míře lze i na české literatuře studovati rozvoj techniky monografické v rámci životopisném. Po diletantském a libovolném pokusu J. E. Sojkově »Naši mužové« (1862) postoupeno k horlivému

*) V rámci článku našeho slušel by stručný alespoň přehled »filologie Goetheovské«, ale musíme-li vůbec resignovati na dotčení se otázek speciálních, jest nám spokojiti se i tuto pouhým jen jménem.

sbírání biografického materiálu, jehož suchá a jednotvárná snůška najde se nejen ve všech ročnících »Časopisu musea království českého«, nýbrž i v J. Jirečkově »Rukověti k dějinám literatury české do konce XVIII. stol.« Jakési zpracování podává A. Rybička v »Předních křisitelích národa českého« (1883) formou spíše archivářskou a matriční než literárně historickou; Rybička, jehož sběratelské činnosti nechceme podceňovati, neměl smyslu pro literaturu a její ideje a ani jedenkrát se nepokusil užítí cenných dat jako dokumentů duchovního života; jak dobrý tento stařeček klouzal po povrchu líčených předmětů, vyjadřuje jeho vlastní charakteristika, jíž v chvílích, kdy odkládal nesmírnou svou skromnost, označoval svou práci: »Český Plutarch«. Nedostatkem chápavosti pro styl života a pro vlnění duševních proudů evropských strádá i nejdokonalejší monografie tohoto údobí: V Zeleného »Život Josefa Jungmanna« (1873), vynikající nad práce Rybičkovy zaokrouhleností a přímýkavou uceleností. Nové síly a nové aspirace ztělesňuje řada nedávných monografií mladší naší školy literárně historické: dáti totiž vyrůstí postavě spisovatele z půdy a ovzduší jeho doby, studovati na něm ideje jeho vrstevníků, zařaditi jej v duševní život evropský a užítí při tom údajů biografických jako dokumentů: význačny jsou hlavně v této příčině L. Čecha hennequinská studie »K. Syětla« (1892), J. Jakubce »Antonín Marek« (1896), J. Vlčkův »P. J. Šafařík« (1897) a H. Máchalovy »Snahy F. L. Čelakovského o obnovu české literatury« (1899), v nichž všech lze tušiti šťastné náběhy k budoucímu biografickému dílu uměleckému.

Leč ani pojítka vynikající jednotlivé osobnosti nepostačuje k odstranění obtíží kladených sporem sociálního a individualistického názoru dějinného; jsouť údobí, jež nevyznačuje jediné velké jméno, jež se tříští o spoustu průměrných a nepatrných osobností a jichž produkce podobá se pyramidě sestavené z nesčetných knih, z nichž všechny se ztrácejí v dojmu nepřehlednosti, a z nichž ta, jež tvoří vrchol pyramidy tratí mnoho, nepojímá-li se v souvislosti s ostatními. Tu by nejspíše byla na místě metoda Tainova, neboť tam, kde literatura jeví se pouhým plodem společnosti a masy, mizí pravdivost teorií o umělci reku a aktivním činiteli. Ale dnes, vystřízlivělí po opojení metody Tainovy a upjatí příliš speciálními případy sahají literární historikové k prostředku, jehož užítí ve všech údobích a u všech národů s úspěchem se setkává a jenž po vystříbení snad bude podkladem metody zítřka. Vylíčení doby a prostředí, z něhož literatura vychází, obraz politických i sociálních poměrů, jež ji determinují, pokus psychologie národa, jehož jest zpovědí, přehled hospodářského rozvoje, jímž jest podmíněna — to vše tvoří podklad, na němž bude se dále. Tato půda, z níž vyrůstají samostatné individuality, bude líčena způsobem, jemuž učil Taine, přesností, jejíž byl mistrem a sytými barvami, jimiž jeho paleta stylová byla tak bohata. Tu naváže historik literární tam, kde historik politický ustal, tu splatí daň, již ukládá mu druhá polovina jména jeho povolání. A když přišel až k okamžiku, v níž umělec tvůrčí se rodí, když dočkal se a dopracoval chvíle, kdy shluk přiměřených okolností dává vznik bytosti

bášníkově, opouští cestu, již učil Taine kráčet, neb dnes jest mu umělec více než znakem.

Tu postoupí k studiu individuality umělce, pokud ta se jeví jeho dílem a nikoliv v poslední řadě jeho životem, studuje jeho techniku, a nezapomíná ani jeho sudby. Studium jeho slovníka, jeho stylu, jeho metriky jest prvním požadavkem, a věda filologická dochází svého práva. Jemné odhady a subtilná pozorování, jež činí Hennequin ve »Vědecké kritice« a exaktní zkoumání a šetření, jež jsou obsahem Schererovy »Poetiky«, jsou tu více než pokyny a návody. Byla-li linguistika vodítkem při studiu formy vnější, bude nutno obrátiti se k srovnávací literatuře látkové tam, kde jedná se o vystižení formy vnitřní. Historie filosofie a historie kulturní přistoupí jako vědy pomocné v okamžiku, kdy ideový svět autorův stává se objektem rozboru. Svět spisovatelův takto z různých hledisek objasněný a analysovaný, uvede se v poměr se světem repraesentovaným současníky a dobou vůbec. Synthesa psychologická zbudovaná na odhadech a úsudcích analysou formy i obsahu daných a podepřená obrazem biografickým, vyjádří to, co odlišuje autora od doby a co povznáší jej nad průměr její, bude zároveň i evidentním znakem jeho síly a samostatnosti. V ní bude nový pokrok proti methodě Tainově, jí bude splněno desiderium tkvící na rtech zastanců individualistického pojmání dějin. Tu zachycen a vystižen bude obraz lesa, smíme-li sáhnouti k všednímu tomu srovnání, i se vsí záplavou temné zeleni, se vším vzduchem, který jej obestírá, se vsí půdou, v níž jeho kořeny jsou zapuštěny a odkudž čerpají mízu a život, ale nezmizí ani vrcholky stromů vyčnívajících a tyčících se nad větve ostatních, nezmizí podivuhodní tito jedinci, jichž výjimečností hvozd nové a jiné nabývá povahy.

Složitost a spletitost úlohy té, vysilující její namáhavost, předpokládající odvahu i vytrvalost, příkře kontrastuje s požadavky, jež činilo minulé století na literární historii. Sloučení učence i umělce, filosofa i básníka nesou s sebou nové snahy a cíle vědy literárně historické, schopnost analytická i synthetická jest tu podmínkou zdaru: lidstvo, jehož bedra klesají pod tíží bolestných otázek a problémů, chce, aby i ti, již budou psáti dějiny jeho myšlenek a snů, měli sílu a víru, bez níž nelze dočkati se nového rána.

Z nových básní A. Sovy.

Přípravy k Zítřkům.

Náš celý život je slavnou přípravou k něčemu velkému: dnes toužit snem smutným po zítřejším vzešlém slunci, po myšlence, která vzpne křídla do šířky rozmáchnutá, po zbraních, jež vtiskneme zítra do rukou čekajících . . .